

33

Het beheer van het Hilversums Wasmeer

Onlangs werd een bespreking gehouden tussen afgevaardigden van het bestuur van het Gooisch Natuurreservaat en van de Gooise milieu- en natuurbeschermingsgroepen. De Vogelwerkgroep heeft toen opgemerkt bezig te zijn met een nota aangaande het beheer van het Hilversums Wasmeer. Om deze nota was reeds eind 1977 gevraagd door het GNR. Deze met name op de Kokmeeuwenkolonie toegespitste nota is inmiddels aan het GNR-bestuur aangeboden.

Om iedere VWG-er op de hoogte te brengen van de problematiek en de zienswijze van onze Vogelwerkgroep is deze beheersnota in zijn geheel in deze Korhaan opgenomen. De nota werd samengesteld door E.R. Osieck, m.m.v. J. Harder, R.G. Moolenaar en R. van Poelgeest.

Voorwoord

Voor u ligt een nota welke is samengesteld door enkele leden van de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. Deze in onze vrije tijd opgestelde nota moet worden gezien als de exponent van onze bezorgdheid aangaande het Hilversums Wasmeer.

Aanleiding tot deze bezorgdheid is de beheerswijze van de Kokmeeuwenkolonie, zoals die de laatste jaren werd uitgevoerd. De lage waterstand en de bestrijding hebben ertoe geleid dat de kolonie is gedecimeerd. Het verdwijnen van een groot deel van de kolonie heeft waarschijnlijk vestiging elders tot gevolg gehad (o.a. Ankeveens plassen gebied); in de praktijk komt dit neer op het verschuiven van het meeuwenprobleem naar een ander kwetsbaar natuurgebied. Bovendien leiden bestrijdingsacties zoals die zijn uitgevoerd tot verstoring in het gebied, hetgeen andere watervogels zeker niet ten goede zal zijn gekomen.

Ten einde meer duidelijkheid te scheppen in wat er nu precies gaande is in het Hilversums Wasmeer werd deze nota opgesteld.

Na een oriëntering van de historische ontwikkeling, het noemen van de doelstellingen voor het gebied en het aangeven van de mogelijkheden voor het kokmeeuwenbeheer is ook de visie van de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. weergegeven.

Wij hopen dat deze nota ertoe zal bijdragen dat de "rust" in het gebied zal terugkeren ten voordele van de Kokmeeuwen en alle watervogels die profiteren van deze meeuwen.

1. Historie

He
van een
van het
In 1958
kolonie
kolonie

Tabel I

jaar --
aantal

1968
± 1000

In
noorde
vegeta
andere
Tafele
meeuwe
Van de
broedt
van ee
verdwe
(Bernd

D
Wasmee
zijn ui
voedse
veel v
koloni
verand
specif
guanot
voortg

de oor
(Leen
Ook d
invlo

2 maa
een e
is ni
voor

1. Historische ontwikkeling

Het Hilversums Wasmeer werd in 1957 afgesloten voor publiek door middel van een omrastering. De bedoeling hiervan was om het voedselarme karakter van het ven en zijn omgeving te behouden.

In 1958 vestigde zich er een broedkolonie Kokmeeuwen en vanaf 1961 was deze kolonie steeds aanwezig. Zie voor een overzicht van de ontwikkeling van de kolonie Tabel I.

Tabel I. Overzicht aantal nesten van de Kokmeeuw in het Hilversums Wasmeer. Gegevens uit de jaren 1958, 1965 t/m 1967 ontbreken. Ontleend aan de Jaarverslagen van de Stichting Gooisch Natuurreservaat.

jaar -----	1959	1960	1961	1962	1963	1964				
aantal nesten --	± 375	0	± 400	± 400	± 475	± 475				
	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
	± 1000	± 1000	± 1250	± 1250	± 1500	± 1600	± 2350	± 2000	725	227

In de loop van de zestiger jaren breidde de kolonie zich vanuit het noordelijke deel steeds verder uit. Alle plekken met een geschikte (lage) vegetatie werden door de kolonie bezet. Tegelijkertijd broedden er diverse andere soorten watervogels: Dodaars, Geoorde Fuut, Wintertaling, Slobeend, Tafeleend, Kuifeend, Meerkoet, Waterhoen. Het is waarschijnlijk dat in of bij meeuwenkolonies (vgl. Oelke 1976) sommige watervogels graag broeden. Van de Geoorde Fuut is bekend dat deze bijna uitsluitend bij Kokmeeuwenkolonies broedt; in Sleeswijk-Holstein is zelfs geconstateerd dat bij tijdelijke afwezigheid van een Kokmeeuwenkolonie in een bepaald terrein ook de Geoorde Futen verdwenen en bij verplaatsing van een kolonie de Geoorde Futen meegingen (Berndt & Drenckhahn, 1974).

De vestiging van de meeuwenkolonie heeft het milieu van het Hilversums Wasmeer in belangrijke mate doen veranderen. De hydrobiologische aspecten zijn uitvoerig beschreven door Leentvaar (1967). De Kokmeeuwen zoeken hun voedsel buiten de kolonie (o.a. op weilanden) en via hun excrementen komen veel voedingsstoffen (dus van buiten het reservaat) in het water rond de kolonie terecht. Het oligotrofe (= voedselarme) karakter is daardoor veranderd naar een meer eutrofe (= voedselrijke) situatie, die vanwege zijn specifieke eigenschappen en ontstaanswijze een aparte benaming heeft: guantrotrofie (Leentvaar 1967). De eutrofiëring heeft zich na dit onderzoek voortgezet (vgl. Beltman 1971).

De guantrotrofie vinden we ook in verandering van de vegetatie terug: de oorspronkelijke vegetatie van Struikheide, Dopheide en Pijpestrootje (Leentvaar 1967), wordt op veel plaatsen overheerst door Pitrus en Riet. Ook de betreding van de vegetatie door de meeuwen heeft een duidelijke invloed.

Verder is het van belang de aanleg van rijksweg 27 te vermelden. Deze 2 maal 3-baans autoweg met diverse viaducten, op- en afritten betekent een ernstige aantasting van de omgeving van het Hilversums Wasmeer. Het is niet bekend of de graafwerkzaamheden en de aanleg van het dijklichaam voor deze weg van invloed is op de hydrologie van het gebied.

2. Menselijke bemoeienissen met het Hilversums Wasmeer

Na de afsluiting werd het reservaat alleen nog toegankelijk voor het publiek tijdens excursies in het broedseizoen.

De belangrijkste attractie is de meeuwenkolonie die (in 1967) voor deze excursies beter toegankelijk werd gemaakt door middel van een knuppelbrug tot in het centrum van de kolonie. Het aantrekkelijke element is dat door het regelmatige karakter van de bezoeken een groot deel van de meeuwen bij de nesten blijft.

Afgezien van deze excursies werden regelmatig de nesten geteld en in de jaren 1958-1970 en 1973-1975 werden duizenden jongen van de Kokmeeuw geringd.

In het begin van de zeventiger jaren gingen er stemmen op om de grootte van de kolonie te beperken of zelfs om de kolonie te laten verdwijnen (Jonkers 1972). Men vond de kolonie "te groot" worden, waardoor van het oorspronkelijke karakter van het reservaat steeds minder was terug te vinden. Vanaf 1974 werd daarom bestrijding toegepast, waarvan de directe invloed echter niet bekend is omdat de lage waterstand van de laatste jaren ook een nadelige verstoringsfactor voor de kolonie heeft betekend. Dit heeft bovendien tot gevolg dat grondpredatoren als Vos, Hermelijn en Bunzing de kolonie dan kunnen bereiken. De bestrijding en de ontwikkelingen van de kolonie waren als volgt:

1974: eieren werden regelmatig geraapt aan de randen van de kolonie, zodanig dat in ieder nest één ei bleef liggen. Dit om er voor te zorgen dat de meeuwen door bleven broeden en geen nieuw broedsel begonnen. Het centrum van de kolonie bleef ongestoord, waardoor de kolonie redelijk gedijde.

1975: eieren werden nu in vrijwel de gehele kolonie geraapt. De jongenproductie was veel lager en de kolonie maakte een verstoorde indruk.

1976: alleen het gedeelte van de kolonie rond de Knuppelbrug werd met rust gelaten. Veel minder Kokmeeuwen kwamen tot broeden, waarschijnlijk voor een belangrijk deel te wijten aan de lage waterstand.

1977: van ruim 200 nesten op het eiland in het zuidelijk deel van het Wasmeer werden de meeste eieren geraapt. De eigenlijke kolonie was bijna verdwenen, hoewel in het voorjaar wel grote aantallen meeuwen aanwezig waren.

De jongenproductie wordt globaal weerspiegelt in het aantal geringde pulli (Tabel 2).

Tabel 2. Aantal geringde pulli van de Kokmeeuwen 1973-'77.

jaar	1973	1974	1975	1976	1977
aantal	1058	607	560	100	14

Bestrijding werd ook vóór 1974 toegepast, zij het op minder grote schaal. Zo vermeldt het Jaarverslag van de Stichting Gooisch Natuurreservaat over 1966 dat de kolonie "in toom gehouden" werd.

3. Toel

U
Stichting
betreffend
streping

Uit de

" a. hu
wa
b. be
" d. hu
u

Uit Ori

"Overig
eutrofi
grote k
brenge
en verdr
Sinds 19
droog ge
gevolg
gekomen

Uit Doe

" a) De
se
" d) He
z
be
be

Uit Plan

Hilversu
"U
wa
V
wa
he
In
va
v
m

Uit H.3

"De stan
tot beha
flora. I
dringen

* Noot
beha

3. Toekomstig beheer Hilversums Wasmeer

Uit het "Beheersplan Lange Termijnplanning" voor de terreinen van de Stichting Gooisch Natuurreservaat zijn een aantal citaten overgenomen betreffende het beheer van dit natuurreservaat in de toekomst (de onderstrepingen zijn van de samensteller).

Uit de Inleiding, Uitgangspunten beheersplan (pag. 6):

- " a. het bewaren van het huidige karakter van het Gooi, in het bijzonder, waar het natuur- en landschapsschoon betreft.
- b. behoud zo groot mogelijke rustgebieden".
- " d. het streven naar een beheer, dat rekening houdt met bovenstaande uitgangspunten".

Uit Oriëntering, H.2. Milieu en terreinkarakteristieken (pag. 12):

"Overigens is reeds duidelijk aan de vegetatie merkbaar, dat er een eutrofiëring plaatsvindt van het water en de oevers onder invloed van de grote kolonie Kokmeeuwen" Door de vestiging der meeuwen en het inbrengen van tamme eenden kwamen echter meer voedingsstoffen in het water en verdwenen een aantal soorten, kenmerkend voor het oligotrofe milieu. Sinds 1972 heeft het ven door langdurige geringe neerslag, gedeeltelijk droog gelegen. Dit heeft een nog verdere verstoring aan het milieu tot gevolg gehad. Sinds de herfst van 1974 is het waterpeil weer omhoog gekomen, maar nadien in 1975 weer sterk gedaald".

Uit Doelstelling Beheer (pag. 29) o.a.:

- " a) De instandhouding van de in het terrein voorkomende levensgemeenschappen en soorten in het voor hen meest geschikte milieu".
- " d) Het treffen van maatregelen en voorzieningen, hetzij in stimulerende zin, hetzij in conserverende zin, hetzij in beperkende zin, teneinde de bezoeker in staat te stellen tot in lengte van jaren waarde te beleven van het stichtingsterrein, beheerd op basis"

Uit Planning op lange termijn, H.2. Andere terreinen (pag. 36):

Hilversums Wasmeer

"Beheersmaatregelen om de oude situatie van dit ven terug te krijgen, worden behandeld in Deel III, hoofdstuk 4.*

Voorkomen zal worden dat de aanwezige oerlaag op enigerlei wijze wordt doorbroken teneinde het huidige waterniveau in dit specifieke heideven te handhaven.

In het algemeen geldt voor de meren/vennen, dat het uit een oogpunt van milieubescherming gewenst is de oppervlaktewateren te behoeden voor verdere aantasting door verontreiniging en eutrofiëring, door middel van een gericht waterbeheer".

Uit H.3. Fauna (pag. 37):

"De stand van de Kokmeeuw in het Hilversums Wasmeer zal teruggebracht worden tot behoud van de Geoorde Fuut, Dodaars en Bergeend en van de thuishorende flora. Beschermende maatregelen worden genomen ten aanzien van het terugdringen van de verontreiniging van het oppervlaktewater,"

* Noot van de samensteller: in dit hoofdstuk wordt het waterbeheer niet behandeld.

4. Mogelijkheden toekomstig beheer

Binnen het kader van de in bovenstaande citaten, aangegeven voor-
stellingen zijn er voor het beheer van het Hilversums Wasmeer o.i.
twee mogelijkheden:

- A. Streven naar een totale verdwijning van de Kokmeeuw als broedvogel in het wasmeer.
- B. Het in stand houden van een redelijk grote kolonie (500-1000 paar) in een beperkt deel van het reservaat.

Eventuele maatregelen om dit te bereiken dienen zoveel mogelijk te worden verricht zonder de rust in het terrein te verstoren.

Voor welke mogelijkheid men ook kiest, voor het Hilversums Wasmeer is het in de eerste plaats van eminent belang dat de waterstand weer op het oude peil komt. Eén van de maatregelen zou kunnen zijn het noordelijk deel van het ven iets uit te diepen, zodat de totale watermassa groter kan worden.

Zelfs na de langdurige neerslag in maart 1978 is de waterstand nog aan de lage kant, hetgeen erop wijst dat de neerslag en de verdamping niet de enige factoren zijn die waterstand bepalen. Kennelijk zakt het water weg; mogelijk functioneert de ijzeroerlaag niet meer voldoende en/of de daling van de grondwaterstand zorgt voor een grotere wegzuigende kracht. Als de oorzaken niet worden onderzocht en er geen maatregelen worden genomen om de waterstand weer op peil te brengen (en te houden), zal het ven veel van zijn waarde gaan verliezen. Andere beheersmaatregelen doen dan bovendien ongeloofwaardig aan.

Als we terugkeren tot het beheer van de meeuwenkolonie (er dus van uitgaande, dat de waterstand weer normaal is) hebben beide mogelijkheden de volgende consequenties:

ad A. Verdwijning kolonie

1. er is een kans dat het oligotrofe karakter weer terugkeert. Men moet er echter op rekenen dat dit pas na tientallen jaren het geval zal zijn. Het is wenselijk dat adviezen over verder beheersmaatregelen worden ingewonnen bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer. Het lijkt namelijk onwaarschijnlijk dat de gevolgen van bijna 20 jaar guanotrofiëring zomaar vanzelf zullen verdwijnen. Bovendien is het de vraag of de organische vegetatie, karakteristiek voor het oligotrofe milieu, weer terugkeren.
2. door de verdwijning van de kolonie Kokmeeuwen zullen ook andere soorten watervogels achteruitgaan en/of verdwijnen. Dat Kokmeeuwen beperkt moeten worden om andere soorten watervogels in stand te houden is nooit aangetoond (Oelke 1976) en het is zelfs aannemelijker dat het tegendeel waar is (zie situatie Sleswijk-Holstein en vergelijk citaat beheersplan pagina 5). Zo geeft Von Haartmann (1945) een literatuuroverzicht waaruit blijkt dat diverse soorten watervogels graag in meeuwenkolonies broeden.

3. het reservaat verliest zijn attractie en educatieve waarde voor excursies op grote schaal. Een oligotroof ven, hoe waardevol ook, is door het ontbreken van zichtbaar dierenleven, nauwelijks interessant voor het grote publiek. Mogelijk is er dan wel sprake van enige verhoogde landschappelijke waarde, maar dan zal de Knuppelbrug wel moeten verdwijnen.
4. het bestrijden van Kokmeeuwen in een kolonie brengt met zich mee, dat de verdreven broedvogels hun heil elders gaan zoeken en zich dan vestigen op plekken waar ze minder welkom zijn. Het gevolg is in wezen dat het probleem naar een ander reservaat wordt verschoven. Het is waarschijnlijk dat verdreven vogels zich vooral trachten te vestigen in de buurt van de oorspronkelijke broedplaats. De laatste jaren zijn de kolonies in het Ankeveense plassen-gebied (Tabel 3) en de Loosdrechtse plassen (mond. med. P. Honig) snel gegroeid.

Tabel 3. De grootte van de Kokmeeuwenkolonies in Hilversums en Laarder Wasmeer en de Ankeveense plassen. Gegevens ontleend aan mededelingen van J. Harder, Hilversum; I. Mes & R. Moolenbeek, Ankeveen & Avifauna van Midden-Nederland (1968-1970).

Zie verder Tabel I.

terrein	1968-1970	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Hilversums Wasmeer	1250 ¹⁾	1500	1600	2350	2000	725	227
Laarder Wasmeer	750 ¹⁾	1082	413	15	30	45	0
Ankeveense plassen	115	?	?	?	650	1220	1850
totaal (afgerond) ²⁾	2100	(2800)	(2200)	(2600)	2700	2000	2100

¹⁾ opgave heeft betrekking op 1970 ²⁾ voor de totalen voor 1972, '73 en '74 is het aantal nesten in de Ankeveense plassen op 200 gesteld.

Het ligt erg voor de hand dat deze toename voor een belangrijk deel is veroorzaakt door het verhuizen van broedvogels uit het Hilversums Wasmeer naar deze gebieden. Het is immers niet erg waarschijnlijk dat een toename van 200 % in 2 jaar zoals we die in het Ankeveense plassen-gebied zien, niet is veroorzaakt door immigratie (vgl. de geleidelijke groei van de kolonie in het Hilversums Wasmeer; Tabel I).

5. bestrijdingsacties zoals het regelmatig rapen van eieren brengen veel verstoring met zich mee, waarvan ook andere watervogels de dupe worden.
- ad B. Handhaven van de kolonie op 500-1000 paar

1. door de kolonie te concentreren in een gedeelte van het reservaat, kan de vervuiling van het water wellicht ook worden geconcentreerd en kan de vegetatie zich enigszins herstellen.

Om het laatste op gang te brengen is het waarschijnlijk noodzakelijk de velden Pitrus buiten de kolonie te verwijderen en een gedeelte van de opslag langs het ven te kappen. Het guanotrofe karakter van het water zal wel blijven bestaan, hoewel het mogelijk zou moeten zijn de kolonie en omgeving te scheiden van de rest van het reservaat. Een dergelijke situatie bestaat reeds in het Leersumse Veld: de ene plas is oligotroof, de andere plas met de meeuwenkolonie guanotroof (Leentvaar 1967).

Het concentreren van de nesten moet gebeuren door de kolonie en andere watervogels zo min mogelijk te verstoren in het broedseizoen. De beste maatregelen zijn ons inziens het broedbiotoop ongeschikt te maken: vegetatie kort houden of ongewenste plantesoorten afplaggen. Kokmeeuwen broeden namelijk bij voorkeur in een vegetatie met veel dekking (vgl. Burger 1976).

2. door de meeuwenkolonie blijft het Hilversums Wasmeer aantrekkelijk voor Geoorde Futen. De al door Jonkers (1972) gesignaleerde achteruitgang heeft zich inmiddels voortgezet en deze soort is als broedvogel verdwenen. De oorzaak van deze achteruitgang, die al plaats vond vóór de bestrijdingsmaatregelen, is onduidelijk. De beperkingsmaatregelen ten aanzien van de Kokmeeuwen zullen verstoring teweeg hebben gebracht, die andere broedvogels niet ten goede zal zijn gekomen.
 3. het Hilversums Wasmeer behoudt zijn educatieve en attractieve waarde.
 4. het ringonderzoek kan worden voortgezet. Dit moet zeker nuttig geacht worden, omdat het Hilversums Wasmeer één van de weinige kolonies is, waar over een lange reeks van jaren met regelmaat grote aantallen zijn geringd. Bovendien wordt daarbij de laatste jaren onderzoek verricht naar geboortedatum, afhankelijke sterfte en het voedsel.
5. Standpunt van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken

Het zal ongeloofwaardig aandoen als de Stichting Gooisch Natuurreservaat zich nu zorgen gaat baren over "het oligotrofe karakter" van het Hilversums Wasmeer, dit mede gezien het beleid van voorgaande jaren.

Onderzoek, verricht tussen 1959 en 1964, toonde reeds aan dat het oorspronkelijke (oligotrofe) karakter verloren zou gaan. Wil de Stichting in het Gooi oligotrofe vennen behouden dan verdient het aanbeveling zich op enkele kleine, botanisch nog interessante vennetjes in het Laarder Wasmeercomplex te concentreren. Door een doelgericht beleid kunnen deze wellicht nog behouden worden.

Als Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken geven wij de voorkeur aan het handhaven van de kolonie Kokmeeuwen op 500-1000 paar en we hopen dat het herstellen van de waterstand in het Hilversums Wasmeer alle aandacht zal krijgen.

Gezien het aantal paren Kokmeeuwen en de broedresultaten in de afgelopen jaren dient de kolonie in 1978 met rust gelaten te worden. Eventueel reeds begonnen bestrijding dient derhalve te worden stopgezet.

6. Geraadpleegde literatuur

Beltman, B.G.H.J. 1971. Hydrobiologisch onderzoek van het Laarder Wasmeercomplex, het Pluismeer en het Hilversums Wasmeer. Ing. scriptie LH-NB, Verslag Natuurbeheer nr. 87. Landbouwhogeschool Wageningen.

Berndt, R.K. & D. Drenckhahn 1974. Vogelwelt Schleswig-Holsteins. Deel I. Kiel.

Burger, J. 1976. Nest density of the Black-headed Gull in relation to vegetation. Bird Study 23: 27-32.

Haartmann, L. von. 1945. Zur Biologie der Wasser- und Ufervögel im Schönenmeer SW Finlands. Acta Zool. Fenn. 44: 1-125.

Jaarverslag Stichting Gooisch Natuurreservaat 1978. Verslag van de rentmeester over het jaar 1977 (nr. 45) (In concept).

Jonkers, D.A. 1972. Kokmeeuwperikelen in het Hilversums Wasmeer. Gestencilde uitgave Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken.

Leentvaar, P. 1967. Observations in guanotrophic environments. Hydrobiologia 29: 441-489.

Oelke, H. 1976. Muss die Lachmöwe (Larus ridibundus) bekämpft werden? Beitr. Naturk. Nieders. 29: 18-26.

Minister besluit: Almere- spoorlijn krijgt tracé langs Naardermeer

25 kl.
De
hout
Ned
keld
van

*Het
Parool 7/6* (Van een onzer verslaggevers)

LELYSTAD — Minister Tuijnman van verkeer en waterstaat, heeft besloten het zogeheten tracé A te nemen voor de aanleg van de Almere-spoorlijn tussen Amsterdam en Lelystad. Dit betekent dat de nieuwe spoorlijn door de Nieuwe Keverdijkse Polder bij Weesp komt te lopen, pal naast Nederlands oudste natuurmonument, het Naardermeer. De gemeente Weesp is, evenals enkele milieuorganisaties, tegenstander van dit tracé.

Deze minister is ex-bestuurslid van "Vogelbescherming".